

Lagutskottets yttrande

1987/88:6 y

om ändring i arvs- och gåvoskattelagstiftningen med
anledning av äktenskapsbalken, m.m. (prop. 1987/
88:61)

LU
1987/88:6 y

Till skatteutskottet

Skatteutskottet har berett lagutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1987/88:61 om ändringar i arvs- och gåvoskattelagstiftningen med anledning av äktenskapsbalken, m.m. jämte motioner.

Med anledning av propositionen har väckts motionerna 1987/88:Sk19 av Per-Olof Strindberg m.fl. (m), 1987/88:Sk20 av Bengt Harding Olson m.fl. (fp), 1987/88:Sk21 av Martin Olsson och Stig Josefson (c) samt 1987/88:Sk22 av Knut Wachtmeister m.fl. (m).

Lagutskottet har beslutat avge yttrande över propositionen och motionerna Sk19, Sk20 yrkandena 3 och 5 samt Sk21 yrkande 1.

Lagutskottet får anföra följande.

Våren 1987 beslöt riksdagen (prop. 1986/87:1, LU 18, prop. 1986/87:86, LU 26) att giftermålsbalken skall ersättas med en ny balk, äktenskapsbalken. Till den nya balken har gällande bestämmelser om ingående och upplösning av äktenskap samt om makars underhållsskyldighet förts över i huvudsakligen oförändrat skick. De materiella nyheterna i äktenskapsbalken avser främst reglerna om makars egendom och bodelning. Vid bodelning skall huvudregeln om likadelning av makarnas giftorättsgods kunna frångås i större utsträckning än som för närvarande är möjligt. En annan nyhet är att enskild egendom skall kunna dras in i bodelningen om makarna är överens om det och då behandlas som giftorättsgods. Äktenskapsbalken innehåller också en särskild regel om jämkning av oskäligen äktenskapsförord. Vidare utvidgas makes rätt att vid bodelning få överta makarnas gemensamma permanentbostad samt får make rätt att överta bohag som har begagnats gemensamt av dem i hemmet. När bodelning skall ske med anledning av den ena makens död gäller en särskild regel som ger den efterlevande maken rätt att ensam bestämma att vardera sidan skall behålla sin egendom.

I lagstiftningsärendet vidtogs även betydelsefulla ändringar i ärvdabalken (ÄB). Enligt de nya reglerna får en make vid den andra makens död rätt att arva den makens kvarlåtenskap framför makarnas gemensamma bröstarvingar. De gemensamma bröstarvingarna får – på samma sätt som i dag gäller beträffande den avlidnes föräldrar, syskon och syskonbarn – rätt till efterarv när den efterlevande maken i sin tur dör. Vad den efterlevande ärver innehas med fri förfoganderätt om det finns efterarvingar. En annan nyhet är att den s.k. basbeloppsregeln som enligt giftermålsbalken gäller vid bodelning förs

över till ÄB och utformas som en arvsbestämmelse med karaktär av garantiregel.

Riksdagen antog även en särskild lag om sambors gemensamma hem. Genom en lag om homosexuella sambor gjordes bl.a. reglerna i sambolagen tillämpliga på homosexuella parförhållanden (prop. 1986/87:124, LU 28).

Den nya lagstiftningen träder i kraft den 1 januari 1988 och skall med några få undantag tillämpas på de äktenskap och samboförhållanden som består vid ärsskiftet.

I den nu aktuella propositionen läggs fram förslag till sådana ändringar i bl.a. lagen (1941:416) om arvsskatt och gåvoskatt (AGL) som föranleds av den ovan redovisade reformen av äktenskapsrätten, arvsreglerna m.m.

I de fall bodelnings- och arvsskifteshandlingar inte företes i arvsskatteärendena skall enligt propositionen som en huvudregel även i fortsättningen gälla att arvsskatten beräknas efter ett schematiskt förfarande på grundval av uppgifterna i bouppteckningarna. Den efterlevande makens skattefria giftorättsandel beräknas därvid till hälften av makarnas bo och återstoden fördelas i enlighet med lag och testamente.

I propositionen föreslås att det schematiska förfarandet skall kunna frångås i fler fall än nu. Förslaget innebär en anpassning av arvsskattereglerna till de nya bodelnings- och arvsreglerna. Den efterlevande makens skattefria giftorättsandel skall kunna beräknas till annan andel än hälften av boet även om verklig bodelning inte skett eller kunnat ske. Detta hänger ihop med den nya bestämmelsen i ärvdabalken om att efterlevande make ärver framför gemensamma barn. Dessa har efterarvsrätt och är inte dödsbodelägare i den först avlidnes bo. Finns det inga andra dödsbodelägare än den efterlevande maken kan en formenlig bodelning inte ske. Den efterlevande och efterarvingarna kan dock ingå ett reellt bodelande avtal där parterna inom ramen för äktenskapsbalkens bestämmelser om bodelning med bindande verkan kan komma överens om fördelningen av giftorättsgods och arv efter den døde i det bo den efterlevande tar över. Det föreslås att en sådan överenskommelse skall jämföras med bodelning och därigenom kunna ligga till grund för beskattningen. Detsamma föreslås gälla om det av bouppteckningen eller eljest i skatteärendet framgår att den efterlevande begärt att vardera sidan skall behålla hela eller viss kvotdel av sitt giftorättsgods. Enligt förslaget skall också dom eller avtal där villkor i äktenskapsförord jämkats kunna beaktas vid beskattningen.

Propositionen innehåller också förslag till vissa ändringar av beskattningsreglerna vid efterarv. Avsteg från huvudregeln om en hälftendelning av boet vid den sist avlidnes död skall kunna göras om den först avlidne maken hade enskild egendom eller efterlämnade testamente eller om fördelningen vid den först avlidnes död på grund av bodelning eller vad därmed är jämförbart i beskattningshänseende avviker från en hälftendelning.

I motion Sk20 (fp) framhålls att propositionen om ändring i arvsbeskattningen framlagts sent och att information om de skatterättsliga konsekvenserna av den nya äktenskaps- och arvsrätten därför inte kan ges medborgarna på ett sådant sätt att de hinner anpassa sig till det ändrade rättsläget. Motionärerna påpekar också att risken för att enskilda skall drabbas av rättsförluster är stor. Motionärerna hävdar att grundläggande rättsprinciper

kräver att ikraftträdandet av hela reformen skjuts upp och yrkar (yrkande 3) att ikraftträdandetidpunkten för de nya civilrättsliga och arvsskatterättsliga reglerna bestäms till den 1 januari 1989.

Lagutskottet erinrar om att frågan om tidpunkten för ikraftträdandet av reformen med anledning av flera motioner prövades ingående av utskottet vid behandlingen av förslagen till följdlagstiftning till äktenskapsbalken, m.m. (prop. 1986/87:86, LU 26). Efter att noga ha vägt behovet av en förhållandevis lång övergångstid mot intresset av att reformen trädde i kraft så snart som möjligt fann sig utskottet kunna godta att ikraftträdandetidpunkten bestämdes till den 1 januari 1988.

Då frågan om ikraftträdandetidpunkten nu åter tagits upp motionsvägen vill lagutskottet än en gång framhålla att det är angeläget att de nya reglerna kan börja tillämpas snarast möjligt. Såväl den tidigare beslutade lagstiftningen som de nu föreslagna ändringarna i arvs- och gåvoskattelagstiftningen medför avsevärda fördelar för enskilda människor, särskilt efterlevande makar. Enligt lagutskottets mening hade det i och för sig varit önskvärt om riksdagen tidigare än som nu blir fallet kunnat besluta om följdändringar i AGL. Med hänsyn till att de föreslagna nya arvsskattereglerna i allt väsentligt sluter an till äktenskapsbalken och de nya arvsbestämmelserna bör dock tidpunkten för riksdagsbeslutet inte hindra att reformen genomförs vid årsskiftet. De problem som kan uppkomma på grund av att den nu aktuella propositionen framlagts sent bör kunna mötas genom en ökad information. Vad som framför allt talar för att riksdagen nu inte bör ändra sitt tidigare beslut om ikraftträdandetidpunkten är emellertid hänsynen till rättssäkerheten. Som berörs i motionerna Sk21 (c) och Sk22 (m) skulle nämligen ett ändrat ikraftträdande kunna leda till rättsförluster för dem som redan anpassat sina rättsförhållanden till de nya familjerättsliga reglerna. Med det anförda förordrar lagutskottet att motion Sk20 yrkande 3 avslås.

Även i motionerna Sk19 (m) och Sk21 (c) riktas kritik mot att förslaget till ändringar i arvs- och gåvoskattelagstiftningen framlagts endast kort tid före ikraftträdandet. Motionärerna anser det inte lämpligt att ikraftträdandetidpunkten ändras men framhåller att i den uppkomna situationen det ställs stora krav på insatser från regeringens sida i syfte att ge allmänheten en tillfredsställande information om den nya lagstiftningen. Motionärerna yrkar (yrkande 1 i motion Sk21) att det anförda ges regeringen till känna. Också i motion Sk20 (fp) begärs ett tillkännagivande om behovet av extraordinära informationsåtgärder (yrkande 5).

Som utskottet framhöll vid behandlingen av förslaget till äktenskapsbalk m.m. (LU 1986/87:18) kommer reformen att få genomgripande betydelse för det helt övervägande antalet människor i vårt land. Det är därför mera angeläget än eljest då ny lagstiftning genomförs att en allsidig och brett upplagd information om de nya reglerna och deras konsekvenser kommer till stånd. Viktigt är också att stor omsorg läggs ned på utformningen av den information som skall spridas till allmänheten. Av stor betydelse härvidlag är bl.a. att upplysningarna om de nya arvsreglerna utformas så att människor ges möjlighet att ta ställning till om de nya reglerna bör föranleda dem att ändra sina testamenten.

Sedan riksdagen våren 1987 fattade beslut om ikraftträdandetidpunkten

har enligt vad utskottet inhämtat en omfattande informations- och utbildningsverksamhet förekommit. Genom justitiedepartementets försorg har information spridits till allmänheten genom en broschyr med redogörelse för de familjerättsliga regler som gäller efter årsskiftet 1987-1988 och en kortfattad folder med uppgift om nyheterna på familjerättens område. Vidare har information lämnats genom TV. En ny upplaga av foldern är nu under utarbetande och skall spridas till allmänheten före årsskiftet. Ytterligare åtgärder planeras. Sålunda avser justitiedepartementet att inom den närmaste tiden införa annonser om de nya reglerna i de tidningar som tillställs medlemmarna i landets två pensionärsorganisationer. Vidare kommer över hela landet skyltning om reformen att äga rum på bussar, pendeltåg, t-banor och spårvagnar i lokaltrafik.

Genom de informationsåtgärder som sålunda skall komma till stånd får motionärernas önskemål om information rörande den familjerättsliga reformen anses i allt väsentligt tillgodosett. Utskottet utgår från att regeringen även överväger vilka andra möjligheter som står till buds för att allmänhetens behov av information i nämnda hänseende skall kunna tillgodoses. Vad gäller de nya arvsskattereglerna anser sig inte lagutskottet böra ta ställning till frågan om informationsbehovet. Sett från lagutskottets beredningsområde är således något särskilt tillkännagivande från riksdagen i enlighet med motionärernas önskemål inte påkallat. Motionerna Sk19, Sk20 yrkande 5 och Sk21 yrkande 1 bör därför avslås.

Utskottet övergår här efter till att behandla två särskilda frågor som berörs i propositionen.

Som tidigare nämnts innebär ändringarna i ÄB att efterlevande make får en direkt rätt till arv före gemensamma bröstarvingar (3 kap. 1 § första stycket ÄB). Vad den efterlevande maken ärver skall innehåsa med fri förfoganderätt. När den efterlevande i sin tur avlider skall bröstarvingarna till den först avlidne ha rätt till efter arv i den sistnämndes kvarlåtenskap. Bröstarvingar till den först avlidne som inte är också den efterlevandes arvingar, särkullbarn, skall dock ha rätt att få ut sitt arv genast vid det första dödsfallet.

Särkullbarn till den först avlidne kan avstå från sitt arv till förmån för den efterlevande maken och får då på samma sätt som makarnas gemensamma bröstarvingar en rätt till efter arv. En annan nyhet är att den s.k. basbeloppsregeln i 13 kap. 12 § giftermålsbalken omvandlats till en arvsregel. Enligt den nya bestämmelsen, 3 kap. 1 § andra stycket ÄB, skall den efterlevande maken alltid ha rätt att arva så mycket av den avlidnes kvarlåtenskap att det tillsammans med hans eller hennes andel i giftorättsgodset och enskilda egendom motsvarar fyra basbelopp. I beloppet skall även inräknas vad som tillfaller den efterlevande maken genom testamente av den avlidne. Vad den efterlevande erhåller i arv med stöd av basbeloppsregeln skall innehåsa med fri förfoganderätt. Regeln skall tillämpas också när den avlidne efterlämnar särkullbarn.

När den efterlevande maken i sin tur avlider skall en fördelning ske av den makens kvarlåtenskap mellan å ena sidan den först avlidnes efterarvingar och å andra sidan den sist avlidnes arvingar. Närmare bestämmelser härom finns i 3 kap. 2 § ÄB. Huvudregeln är enligt paragrafens första stycke att vardera

sidans andel skall bestämmas till hälften av den efterlevande makens bo. Likadelningsprincipen skall dock frångås om det som den efterlevande maken fick i arv utgjorde en annan andel än hälften av makarnas samlade tillgångar vid den först avlidnes död (3 kap. 2 § tredje stycket). En sådan skevdelning kan bli aktuell om exempelvis någon av makarna haft enskild egendom eller det funnits testamente av den först avlidne. Andra fall då avsteg från likadelningsprincipen skall ske är om ett särkullbarn fått ut sin arvslott vid det första dödsfallet eller om särkullbarnet på grund av basbeloppsregeln i 3 kap. 1 § ÄB endast fått ut en del av sin arvslott. Sistnämnda fall kan belysas med följande exempel. Den först avlidne maken efterlämnar som arvingar ett särkullbarn och ett barn som den avlidne har med den efterlevande maken. Makarnas samlade tillgångar utgör 120 000 kr., varav den efterlevande erhåller 60 000 kr. genom bodelningen. Återstoden utgör kvarlåtenskapen efter den avlidne. Av kvarlåtenskapen utgör särkullbarnets arvslott 30 000 kr. Med stöd av basbeloppsregeln (basbeloppet beräknat till 25 000 kr.) har den efterlevande rätt att arva så mycket att det tillsammans med vad som erhållits vid bodelningen uppgår till 100 000 kr. Den efterlevande maken ärver således 40 000 kr. av kvarlåtenskapen och särkullbarnet får ut endast 20 000 kr. av sin arvslott på 30 000 kr. Eftersom särkullbarnet har fått stå tillbaka för den efterlevande maken har det rätt till efterarv. Barnets andel vid efterarvet skall dock minskas med vad det tidigare fått ut. Om boets behållning vid den efterlevandes död utgör 100 000 kr. skall 4/10 (40 000 kr.) anses utgöra vad den efterlevande ärvde och vari särkullbarnet och det gemensamma barnet har rätt till efterarv: 6/10 av behållningen utgjorde den efterlevandes andel vid bodelningen och tillfaller dennes arvingar, dvs. det gemensamma barnet.

Enligt förslaget till ändringar i arvs- och gåvoskattelagstiftningen skall som inledningsvis redovisats huvudregeln vid arvsbeskattning i efterarvsfallen även i fortsättningen vara en schematisk hälftendelning av boet efter den sist avlidne maken. I de fall reglerna i äktenskapsbalken och ÄB lett till att huvudprincipen om hälftendelning frångåtts vid den först avlidne makens död skall avsteg också göras vid den andra makens död. Bl.a. skall enligt 15 § 2 mom. andra stycket 2 och 3. förslaget till ändring i AGL hälftendelningsregeln frångås vid arvsbeskattningen om den först avlidne maken testamenterat egendom till annan än sin make eller om den först avlidne efterlämnade särkullbarn som inte avstod från sin arvsrätt till förmån för den efterlevande maken. I propositionen (s. 39) uttalar departementschefen att någon avvikelse från en schematisk hälftendelning inte bör ske om tillämpningen av basbeloppsregeln påverkat fördelningen vid det första dödsfallet. Om som i det ovan anförda exemplet ett särkullbarn på grund av basbeloppsregeln fått ut endast en del av sin arvslott vid det första dödsfallet och den andel som den efterlevande maken ärvt och till vilken barnen har rätt till efterarv därför utgör mindre än hälften av den efterlevandes tillgångar skall således enligt departementschefen boet vid den efterlevandes död delas schematiskt i hälftendelar vid arvsbeskattningen. I propositionen konstateras att den verkliga andelen i dessa fall kan bli mindre än vad en schematisk hälftendelning leder till och att arvsskatten följaktligen beräknas på en för stor lott. Som stöd för den förordade ordningen åberopas att en fullständig följsamhet

på arvsskatteområdet till basbeloppsregeln skulle föra med sig en komplicering av arvsbeskattningen.

Med anledning av vad departementschefen sålunda anför vill lagutskottet erinra om att den ovan redovisade bestämmelsen i 15 § 2 mom. andra stycket AGL om frångående av hälftendelningsprincipen tar sikte på det fallet att ett särkullbarn inte avstått från sin arvsrätt till förmån för den efterlevande maken och således fått ut sitt arv vid det första dödsfallet. Då den efterlevande maken avlidit skall i sådana fall den del vari rätt till efterarv föreligger inte beräknas till hälften utan till vad den efterlevande faktiskt ärvt. Ordalydelsen i lagtexten ger inte vid handen att bestämmelsen skulle vara tillämplig endast då särkullbarnet fått ut hela sin arvslott. Lagtexten ger således utrymme för att bestämmelsen tillämpas även då särkullbarnet på grund av basbeloppsregeln endast fått ut en del av sin arvslott tidigare och har rätt till efterarv i fråga om återstoden av lotten, dock under den förutsättningen att något arvsavstående inte skett. Enligt utskottets mening talar också övervägande skäl för att bestämmelsen bör vara tillämplig när särkullbarn till följd av basbeloppsregeln har rätt till efterarv. Att ett särkullbarn i nu berörda fall vid beräkningen av arvsskatten skall anses ha efterarv i hälften av den sist avlidne makens kvarlåtenskap trots att barnet enligt arvsreglerna endast har rätt till efterarv i en mindre del kan enligt lagutskottets mening inte anses innebära en helt tillfredsställande ordning. I linje med vad som framhålls i propositionen (s. 104) anser lagutskottet att det för den enskilde kan framstå som svårbegripligt att ett schematiskt beskattningsförfarande kan leda till att de arvslotter som framräknas vid beskattningen avviker från den fördelning som faktiskt skall ske mellan arvingarna och andra dödsbodelägare. Om den schematiska uppdelningen av boet är annorlunda än den som arvsreglerna föreskriver finns det vidare risk för missförstånd mellan dödsbodelägarna, något som kan leda till onödiga konflikter. Utskottet vill också peka på att den i propositionen föreslagna ordningen (15 § 2 mom. andra stycket 2.) bl.a. innebär att hälftendelningsprincipen alltid skall frångås när det finns ett testamente av den först avlidne till förmån för någon annan än den efterlevande maken och detta även i de fall testamentstagarens rätt inskränks genom basbeloppsregeln. Att i vissa fall basbeloppsregeln skall föranleda skevdelning vid arvsbeskattningen medan den i andra fall inte skall det torde, sett med allmänhetens ögon, te sig svårförklarligt.

Det sist anförda leder vidare utskottet till den uppfattningen att det bör kunna underlätta beskattningsmyndigheternas arbete vid efterarv om avsteg från hälftendelningsprincipen alltid skall ske när tillämpningen av basbeloppsregeln påverkat fördelningen vid det första dödsfallet. Utskottet vill understryka att en sådan ordning inte leder till en lägre arvsbeskattning än huvudregeln. Som departementschefen framhåller aktualiseras basbeloppsregeln nämligen i mindre bon där de hösten 1986 höjda grundavdragen för bröstarvingar leder till att någon beskattning inte sker eller till att skatten blir låg. I själva verket förhåller det sig så enligt vad lagutskottet kan bedöma att i de fall arvslotterna överstiger grundavdraget hälftendelning leder till en för bröstarvingarna gynnsammare arvsbeskattning än en skevdelning.

Sammanfattningsvis förordar lagutskottet att 15 § 2 mom. andra stycket förslaget till ändring i AGL ges den innebörden att hälftendelningsprincipen

skall frångås när tillämpningen av basbeloppsregeln påverkat fördelningen vid det första dödsfallet.

LU 1987/88:6 y

I propositionen föreslås att vid beräkningen av den efterlevande makens giftorättsandel hälftendelningsprincipen skall frångås när i arvsskatteärendet företes dom eller avtal mellan den efterlevande maken samt efterarvingar om jämkning av äktenskapsförord enligt 12 kap. 3 § äktenskapsbalken. Med efterarvingar jämställs testamentstagare vars rätt inträder först vid den efterlevande makens död. Bestämmelsen gäller endast i de fall efterlevande make är ensam dödsbodelägare.

Förslaget föranleder i och för sig inte några erinringar från lagutskottets sida. Utskottet vill emellertid erinra om de uttalanden rörande tillämpningen av jämningsbestämmelserna i äktenskapsbalken som riksdagen gjorde då balken antogs (LU 1986/87:18 s. 20 och 21). Avsikten är att jämningsregeln skall utnyttjas restriktivt och endast då ett äktenskapsförord i så hög grad missgynnar den ekonomiskt svagare av makarna att en tillämpning av äktenskapsförordet framstår som oskäligen. När den efterlevande maken är ensam dödsbodelägare och således berättigad att ärva den avlidne makens kvarlåtenskap, däri inbegripet den avlidnes enskilda egendom, torde enligt utskottets mening förutsättningarna för jämkning av äktenskapsförord inte föreligga. Syftet med jämningsregeln är nämligen att ge ett skydd åt den ekonomiskt svagare maken. När maken har rätt att ärva kvarlåtenskapen tillgodoses i allmänhet makens intressen fullt ut genom arvsrätten, och det förhållandet att en tillämpning av bestämmelsen kan leda till lägre arvsskatt för den efterlevande maken utgör inte skäl för jämkning. Utskottet kan endast tänka sig ett fall där det över huvud taget finns anledning att jämka ett äktenskapsförord till förmån för en arvsberättigad make, nämligen det fallet att den avlidne genom testamente bestämt att den i kvarlåtenskapen ingående enskilda egendomen skall tillfalla någon annan än den efterlevande. Om förutsättningarna för jämkning är för handen bör i den situationen den efterlevande kunna påkalla jämkning.

Utöver det anförda föranleder propositionen och motionerna inte några uttalanden från lagutskottets sida.

Stockholm den 1 december 1987

På lagutskottets vägnar

Per-Olof Strindberg

Närvarande: Per-Olof Strindberg (m), Lennart Andersson (s), Owe Andréasson (s), Martin Olsson (c), Inga-Britt Johansson (s), Allan Ekström (m), Bengt Kronblad (s), Bengt Harding Olson (fp), Gunnar Thollander (s), Marianne Karlsson (c), Berit Löfstedt (s), Ewa Hedkvist Petersen (s), Hans Rosengren (s), Ewy Möller (m) och Kjell-Arne Welin (fp).

1. Ikraftträdandetidpunkten

Bengt Harding Olson och Kjell-Arne Welin (båda fp) anser att den del av utskottets yttrande på s. 3 som börjar med "Lagutskottet erinrar" och slutar med "3 avslås" bort ha följande lydelse:

Som lagutskottet framhöll vid riksdagsbehandlingen av förslaget till äktenskapsbalk m.m. (LU 1986/87:18) kommer den nya reformen att få genomgripande betydelse för det helt övervägande antalet människor i vårt land. Med hänsyn härtill är det självfallet angeläget att ikraftträdandetidpunkten bestäms så att allmänhetens behov av information och rådgivning inför övergången till ett nytt regelsystem kan tillgodoses.

En för de enskilda viktig del av reformen på äktenskaps- och arvsrättens område utgörs av det nu framlagda förslaget till ändringar i arvsskattelagstiftningen. Rätteligen borde en proposition i ämnet ha förelegat redan i samband med de övriga reformförslagen. Så skedde emellertid inte utan regeringen avlämnade propositionen först den 9 november. Ett beslut i riksdagen om ändringar i arvsskattelagstiftningen torde kunna fattas först i mitten av december. Som framhålls i motion Sk20 innebär det att information om de skatterättsliga konsekvenserna av den nya familjerätten inte hinner spridas till allmänheten i så god tid före ikraftträdandet att de enskilda har någon reell möjlighet att anpassa sig till ändringarna i rättsläget. Uppenbart är också att många människor dröjt med att vidta erforderliga anpassningsåtgärder i avvaktan på besked om ändringarna i arvsskattereglerna. Eftersom tiden fram till ikraftträdandet nu är kort måste risken för att många drabbas av allvarliga rättsförluster bedömas som mycket stor.

Vid en samlad bedömning föreligger det enligt utskottets mening mycket starka rättssäkerhetsskäl för att hela reformen senareläggs. Lagutskottet tillstyrker således bifall till motion Sk20 yrkande 3.

2. Informationsfrågor

Per-Olof Strindberg (m), Martin Olsson (c), Allan Ekström (m), Bengt Harding Olson (fp), Marianne Karlsson (c), Ewy Möller (m) och Kjell-Arne Welin (fp) anser att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 3 med "Sedan riksdagen" och slutar på s. 4 med "därför avslås" bort ha följande lydelse:

Redan i samband med riksdagsbehandlingen av äktenskapsbalken m.m. och följdlagstiftningen höjdes kritiska röster mot att riksdagen skulle fatta beslut om en reform innan reformens samlade konsekvenser för bestående rättsförhållanden kunde överblickas.

Under utskottsbehandlingen av proposition 1986/87:1 med förslag till äktenskapsbalk m.m. yrkade sålunda moderaternas, folkpartiets och centerpartiets representanter i lagutskottet att riksdagen – såsom framhålls i det till betänkandet LU 1986/87:18 fogade särskilda yttrandet – inte skulle fatta beslut i lagstiftningsärendet förrän slutliga förslag framlagts om dels ikraftträdande- och övergångsbestämmelser, dels följdlagstiftning, dels också nya regler gällande arvsbeskattningen.

Vid behandlingen av proposition 1986/87:86 med förslag till följdlagstiftning till äktenskapsbalken m.m. framfördes också kritik mot ett ikraftträdande redan den 1 januari 1988. Som skäl åberopades att propositionen innebar en alltför snävt tilltagen övergångsperiod med hänsyn till att reformen krävde en omfattande information till allmänheten och till att medborgarna behövde rådrum för att anpassa sig till de nya reglerna.

I den reservation som fogades till utskottsbetänkandet LU 1986/87:26 yrkades därför sammanfattningsvis att den nya familjerättsliga lagstiftningen skulle träda i kraft den 1 januari 1989.

Utvecklingen har visat att den kritik som sålunda framfördes var berättigad. De åtgärder som hittills vidtagits från regeringens sida i syfte att informera allmänheten är otillräckliga. Vidare har regeringen först den 9 november framlagt en proposition om följdändringar i arvsskattelagstiftningen, vilket medför att ett riksdagsbeslut i frågan troligen kan fattas först ca två veckor före ikraftträdandet. I yttrande över lagrådsremissen med förslag till ändringar i AGL har lagrådet understrukt att det är ett utomordentligt starkt samhällsintresse att kännedom sprids om de äktenskapsrättsliga, arvsrättsliga och arvsskatterättsliga förändringar som förestår. Med hänsyn särskilt till den korta tid som står till förfogande innan de nya reglerna träder i kraft har lagrådet förordat att information om den nya lagstiftningens innebörd i arvsskatterättsligt hänseende sprids på ett effektivt sätt.

Utskottet konstaterar att till följd av regeringens senfärdighet med arvsskattelagstiftningen det stora flertalet människor i vårt land som berörs av reformen får en orimligt kort tid att sätta sig in i de samlade konsekvenserna av den nya familjerätten och att anpassa sina förhållanden till den. Risken för att många personer kommer att drabbas av rättsförluster är därför påtaglig. För att denna risk skall kunna motverkas och för att medborgarna skall få underlag för en bedömning av vilka åtgärder som de måste vidta krävs enligt utskottets mening att regeringen skyndsamt ger allmänheten en omfattande information om de nya reglerna. Viktigt är härvidlag att informationen utformas så att den verkligen når ut till allmänheten. I detta hänseende kan mera extraordinära informationsåtgärder vara påkallade.

Vad som sålunda anförts bör riksdagen med bifall till motionerna Sk19, Sk20 yrkande 5 och Sk21 yrkande 1 som sin mening ge regeringen till känna.

Särskilt yttrande

Per Olof Strindberg (m), Martin Olsson (c), Allan Ekström (m), Bengt Harding Olson (fp), Marianne Karlsson (c), Ewy Möller (m) och Kjell-Arne Welin (fp) anför:

Skatteutskottet har utan begränsningar berett lagutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 1987/88:61 angående ändringar i arvs- och gåvoskattelagstiftningen med anledning av äktenskapsbalken, m.m. jämte motioner.

Lagutskottets majoritet har beslutat att endast yttra sig över en begränsad del av propositionen jämte vissa motionsyrkanden. För vår del anser vi att det varit naturligt att utskottet – som haft att bereda förslaget till ny äktenskapsbalk, m.m. – utnyttjat den erbjudna möjligheten att vaka över harmonin i rättsordningen och över att, i likhet med vad lagrådet uttalat (s.

87), den civilrättsliga grundregleringen inte betas sin verkan genom den arvsskatterättsliga regleringen. Detta berör i detta sammanhang frågorna om efterlevandes skattskyldighet, rimligt rådrum enligt 17 § andra stycket AGL och skattemyndighetens samrådsskyldighet.

LU 1987/88:6 y

På grund härav hade utskottet bort yttra sig även över motion Sk20 yrkandena 1, 2 och 4.